

Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Kovács Írisz

Kisebbségi nyelvi jogok Spanyolországban

Témavezető: Dr. habil. Szalai Anikó, PhD

Szeged

2026.

1. A doktori értekezés háttere

Spanyolország Európa egyik legsokszínűbb nyelvi térsége, ahol a hivatalos spanyol (kasztíliai) nyelv mellett több regionális és kisebbségi nyelv – például a katalán, a baszk, a galíciai, a valenciai és az aráni – is jelentős szerepet játszik a társadalmi és politikai életben. Az ország különleges nyelvi modellje, amely az autonóm közösségek hatáskörébe utalja a nyelvhasználat szabályozásának nagy részét, egyedülálló példát kínál arra, hogy miként lehet egy többnyelvű államban a nyelvi sokszínűséget alkotmányos és jogi keretek között kezelni. Ezzel együtt azonban a nyelvi jogok gyakorlati érvényesítése továbbra is jelentős kihívásokat rejt magában.

A kutatás aktualitását több tényező indokolja. A regionális nyelvhasználat kérdése Spanyolországban nem csupán kulturális ügy, hanem szorosan összefonódik az autonómiatörekvésekkel, identitáspolitikával és a területi integritás kérdésével is. Ez különösen igaz Katalónia esetében, de más régiókban, például Baszkföldön vagy Valenciában szintén felerősödtek a nyelvhasználattal kapcsolatos viták. A kisebbségi nyelvek elismerésének és gyakorlati alkalmazásának alakulása kiemelten fontos a társadalmi kohézió szempontjából. A téma aktuális, hiszen egy folyamatosan változó, konfliktusokkal terhelt területet vizsgál, ahol az elméleti keret és a gyakorlati működés között jelentős eltérés tapasztalható. Spanyolországban az elmúlt években a nyelvpolitika újra központi témává vált. A 2017-es katalán függetlenségi törekvések, a bírósági döntések a katalán oktatás nyelvéről, valamint a társhivatalos nyelvek parlamentbe való bevezetése 2023-ban azt igazolják, hogy a kisebbségi nyelvhasználat témaköre folyamatosan napirenden van.

Az értekezés hiánypótló, mert a nyelvi kérdés pusztán leíró bemutatása helyett összehasonlító intézményi elemzésre vállalkozik. A kutatás így a normatív szabályozás és az empirikus tapasztalatok szintézisének keresztül tesz kísérletet a többnyelvű állami működés mélyebb összefüggéseinek feltárására.

A kutatás hasznára válhat a nyelvpolitikai döntéshozóknak, a nemzetközi monitoringmechanizmusoknak, valamint a többnyelvű térségek lakóinak, köztük akár a Kárpát-medencében élőknek. A Spanyolország iránt érdeklődő olvasó teljes képet kap Spanyolország nyelvi jogi berendezkedéséről. A nyelvpolitikai döntéshozók számára is hasznos a kutatás, hiszen azonosítja azokat a területeket, ahol a nyelvi szabályozás fejlesztésre szorul. Rávilágít arra, mely területeken ütközik akadályokba a nyelvi jogok garantálása és igyekszik megoldási javaslatokat

kínálni. A civil szervezetek szintén meríthetnek a kutatásból, hiszen láthatóvá válik, mely intézményi struktúrák támogatják vagy gátolják a többnyelvűséget.

Noha Spanyolország nyelvi keretrendszere jogi szempontból kifinomult, a kutatások és jelentések rendre rámutatnak a szabályozás és a gyakorlat közötti eltérésekre. A kutatás éppen e strukturális hiányosságok feltérképezését és értelmezését tűzi ki célul. Nemzetközi tanulmányok szakos hallgatóként céлом a kérdés komplex vizsgálata a társadalomtudomány eszközeivel. Bár a nyelvi jogok kutatásában meghatározó a jogtudományi megközelítés, nagy hangsúlyt kapnak a társadalomtudomány más területei is, mivel csak így nyerhető átfogó kép a vizsgált jelenségről. A jogi szabályozás elemzése önmagában nem mindig tükrözi a gyakorlatban megvalósuló nyelvhasználati mintázatokat, a kisebbségi csoportok tapasztalatait, vagy az intézményi működés társadalmi vetületeit. Az interdiszciplináris megközelítés lehetővé teszi a jogi keret és a társadalmi valóság együttes vizsgálatát.

A szomszédos országok nyelvpolitikája és kisebbségvédelmi gyakorlata fontos viszonyítási alapot nyújt. A spanyol külkapcsolatok nyelvi vonatkozásainak vizsgálata lehetőséget teremt a nemzeti nyelvpolitika nemzetközi összefüggésbe helyezésére, beleértve a diplomáciai és kulturális hatásokat. A nyelvi jogok és a nyelvpolitika kutatása a magyar nyelvű szakirodalomban elsősorban elméleti vagy nemzetközi jogi szinten történik, míg a spanyol nyelvi modell mélyebb, esettanulmány-alapú feldolgozása kevésbé elterjedt. Az értekezés célja e hiány pótlása.

2. A kutatás célkitűzései, kutatási kérdések

A disszertáció célja a spanyol többnyelvű modell jogi és intézményi kereteinek kritikai elemzése, különös tekintettel a kisebbségi nyelvi jogok érvényesülésére az állami és nemzetközi normák metszéspontjában. A kutatás arra keresi a választ, hogy a különböző politikai és társadalmi tényezők miként befolyásolják a nyelvi jogok gyakorlati alkalmazását az egyes autonóm közösségekben, és ez milyen tanulságokkal szolgál a nemzetközi kisebbségvédelmi diskurzus számára.

Első lépésben a spanyol nyelvpolitikai és kisebbségi nyelvi jogi rendszer átfogó és rendszerezett bemutatására kerül sor. A kutatás ezen része a spanyol alkotmány, az autonóm közösségek statútumai, valamint a releváns nemzeti és regionális jogszabályok elemzésére támaszkodva tárja fel a nyelvi pluralizmus megjelenését. Az elméleti keretek elemzésén túl a kutatás azonosítja a nyelvi jogok tényleges érvényesülését befolyásoló tényezőket három területen:

az oktatásban, a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban. Esettanulmányok és régiós összehasonlító elemzések segítségével válnak láthatóvá a jogalkalmazási gyakorlat és az elméleti garanciák közötti esetleges eltérések, valamint a kisebbségi nyelvek integrációját gátló strukturális akadályok.

A spanyol szabályozás vizsgálatával párhuzamosan a dolgozat meghatározza, hogy a spanyol nyelvpolitikai rendszer mennyiben felel meg a nemzetközi normáknak és ajánlásoknak. Különös hangsúlyt kapnak az ENSZ, az Európa Tanács – kiemelten a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája –, valamint az Európai Unió dokumentumai és szakpolitikai irányelvei. Az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Chartája megbízható, objektív és stabil mérce. Egy olyan külső referencia, amely alapján következtetéseket lehet vonni a rendszer gyengeségeiről és erősségeiről. Ez azért fontos, mert a belső viták gyakran politikailag polarizáltak, a Charta viszont külső, szakmai szempontokat ad a vizsgálathoz. A nemzetközi dokumentumok olyan objektív viszonyítási pontokat adnak, amelyek alapján megítélhető a spanyol nyelvpolitikai szabályozás normatív minősége, valamint a gyakorlati végrehajtás hatékonysága és hiányosságai. A vizsgálat értékes lehet a szakpolitikai döntéshozók számára, hiszen rávilágít arra, hogy mely területeken tapasztalható eltérés a vállalt nemzetközi kötelezettségek és a tényleges végrehajtás között; illetve a tudomány számára, mert kiegészíti a spanyol nyelvpolitikai viták (rendszerint politikai természetű) megközelítéseit egy normatív-összehasonlító elemzéssel: a spanyol modell összevethető más európai példákkal, köztük a közép-európai régió eseteivel is.

A trianoni békeszerződéssel Magyarország határán túlra került magyar közösségek számára identitásuk megőrzése szempontjából irányadó lehet a spanyolországi kisebbségvédelmi gyakorlat, amely a széles körű politikai és kulturális autonómia kiépítésére törekszik. Az autonómia megvalósításának alapfeltétele a megfelelő gazdasági és pénzügyi háttér megteremtése, hiszen önkormányzatiság nem működhet saját források nélkül. Nem hagyható figyelmen kívül Spanyolország és a Kárpát-medencében fekvő országok eltérő történelme. Spanyolország esetében a katalánok vagy a baszkok évszázadok óta ugyanazon állam keretein belül éltek, míg a határon túli magyarok a trianoni békeszerződés következtében kerültek a határ túloldalára. Míg a spanyol autonómia területi alapú, a magyar kisebbségek esetében gyakran személyi elvű vagy kulturális autonómia merül fel, ami eltérő lehetőségeket teremt a nyelvhasználat terén. Spanyolország

esetében a katalán, baszk és galíciai autonómia belső alkotmányos folyamatok eredményeként jött létre.

A vizsgálat kitér a spanyol nyelvpolitika nemzetközi vonatkozásaira is, értékelve a kisebbségi nyelvhasználat szerepét a külkapcsolatokban. Ezen belül elemzésre kerül, hogy a nyelvi kérdések miként befolyásolják a diplomáciai viszonyokat és az államközi együttműködéseket, különösen Andorra, Portugália, Franciaország és Marokkó viszonylatában. A spanyol külkapcsolatok nyelvi vonatkozásainak vizsgálata azért fontos, mert a nyelvpolitikai rendszer nemzetközi összefüggésben való vizsgálata révén érthetővé válik, hogy a belső nyelvi feszültségek hogyan jelennek meg a külpolitikában, illetve milyen külső hatások formálják a spanyol vitákat. Egy állam belső folyamatai gyakran külső következményekkel járnak – és fordítva. A kutatói motivációt jelentős mértékben meghatározta a 2017-es katalán válság. Az eseménysorozat rávilágított arra, hogy a kiterjedtebb autonómiára és nyelvhasználatra való törekvések képesek túllépni a belpolitikai kereteken, közvetlen reakciókat váltva ki az európai intézményekből, a szomszédos államokból és a globális szereplőkből egyaránt. E tapasztalatok igazolták, hogy a spanyol nyelvpolitika szerves részét képezi az állam szomszédságpolitikájának, regionális pozíciójának és általános külpolitikai mozgásterének. A dolgozat tudományos nívója és hasznossága éppen ezen interdiszciplináris dimenzió beemelésében rejlik, amely a belpolitikai nyelvi kérdéseket a nemzetközi kapcsolatok elméleti keretrendszerében értelmezi újra.

A kutatás célja tehát nem csupán leíró jellegű, hanem kritikai és értelmező megközelítést is alkalmaz: rávilágít a jogi normák és az intézményi gyakorlat közötti esetleges ellentmondásokra, valamint javaslatokat fogalmaz meg a nyelvi jogok hatékonyabb érvényesítésére nem csak Spanyolországban, hanem a nemzetközi kisebbségvédelmi diskurzus keretében is.

A kutatási kérdések a következők:

1. A nyelvpolitika és a nyelvi jogok miként befolyásolják a társadalmi változásokat Spanyolországban?
2. Mennyiben felel meg a spanyol kisebbségi nyelvi szabályozás a nemzetközi normáknak és egyezményeknek?
3. Hogyan hat a kisebbségi nyelvi jogok szabályozása Spanyolország nemzetközi kapcsolataira?

A „társadalmi változások” fogalma alatt jelen kutatás kifejezetten azokra a folyamatokra fókuszál, amelyek Spanyolországban a nyelvpolitikai döntésekhez és a nyelvi jogok gyakorlati érvényesüléséhez kapcsolódnak. Ide tartozik egyrészt az, hogy az oktatás és a közigazgatás nyelvi gyakorlata miként befolyásolja a kisebbségi közösségek társadalmi részvételét és az intézményekbe vetett bizalmat, különösen azokban a térségekben, ahol a kisebbségi nyelv ténylegesen használható a közéletben. Másrészt e változások körébe sorolható a nyelv identitáspolitikai eszközként való megjelenése a politikai pártok és civil szervezetek diskurzusában, valamint a nyelvhasználat körül kialakuló politikai konfliktusok intenzitása és a nyelvi törésvonalak megjelenése a választói magatartásban, mint például a valenciai blaverizmus és fusterianizmus közötti viták esetében. Amikor egy kisebbségi nyelv hivatalos státuszt kap, bekerül az oktatásba vagy a közigazgatásba, az már önmagában társadalmi átrendeződést jelez – más lesz a nyelv szerepe, presztízse, és megváltoznak a közösségek mindennapi lehetőségei is.

A politika fogalma a dolgozatban külpolitikai és diplomáciai dimenziót is magában foglal. Marokkó kapcsán például a nyelvi kérdések – az arab és berber nyelvek státusza Ceuta és Melilla kontextusában – közvetett módon befolyásolhatják a két ország közötti diplomáciai viszonyokat. A nyelv ebben az értelemben nemcsak belpolitikai tényező, hanem külpolitikai és szomszédságpolitikai eszköz is lehet, amely puha hatalmi (*soft power*) funkciót tölt be Spanyolország és a szomszédos országok viszonyában.

3. Anyaggyűjtés

A kutatás alapját képezi a spanyol alkotmány, az autonóm közösségek statútumai, a vonatkozó törvények és rendeletek, továbbá nemzetközi jogi források, különösen az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájára vonatkozó jelentései, valamint az ENSZ és az Európai Unió kisebbségi jogi állásfoglalásai.

A módszertani keretet a vonatkozó hazai és nemzetközi szakirodalom elemzése egészíti ki, amely biztosítja a kutatás elméleti megalapozottságát és lehetővé teszi a vizsgált jelenségek tágabb kisebbségvédelmi és nyelvpolitikai összefüggésbe helyezését. A magyar nyelvű szakirodalom vonatkozásában Kardos Gábor és Nagy Noémi munkái jelentettek alapot a kisebbségi jogok és nyelvpolitikai elméletek szisztematikus értelmezéséhez. A nemzetközi szerzők közül különösen Will Kymlicka és Alan Patten nyelvi igazságosságra és multikulturalizmusra vonatkozó elméletei, valamint Tove Skutnabb-Kangas nyelvi emberi jogokról szóló kutatásai szolgáltatták a

koncepcionális keretet. A valenciai fejezet kidolgozásához jelentős mértékben hozzájárult Josep Ochoa Monzó nyelvpolitikai és közigazgatási vonatkozású munkássága. A téma aktualitásának biztosítása érdekében számos internetes forrás is felhasználásra került.

4. Alkalmazott módszerek

Módszertanilag a kutatás elsősorban a jogtudomány eszköztárára támaszkodik, amelyet a politikatudomány összehasonlító szemléletmódja egészít ki. A vizsgálat középpontjában a normatív szövegek – törvények, autonóm statútumok és alkotmánybírósági döntések – elemzése áll. Ide tartozik a normakontroll szempontú vizsgálat, a hatásköri megosztás elemzése, a jogösszehasonlító megközelítés, valamint a jogértelmezés. Ez utóbbi segítségével például feltárható, miként alakult ki a spanyol rendszerben az egyéni jogokra épülő modell mellett a kollektív nyelvi jogok implicit elismerése.

A feltáró és bemutató munka mellett a dolgozat az elemzés, a következtetés és a kritikai értékelés módszereit alkalmazza. A disszertáció a bemutatott jelenségek kritikai értelmezésére és továbbgondolására vállalkozik, javaslatokat téve egyes nyelvpolitikai kérdésekben. E kritikai-értelmező megközelítés célja annak megállapítása, hogy a jogi normák mennyiben biztosítják a nyelvi jogok tényleges érvényesülését, rávilágítva a szabályozás és a jogalkalmazási gyakorlat közötti feszültségekre.

A nemzetközi szerződések, nemzeti törvények, az autonóm közösségek statútumai és bírósági ítéletek elemzése mellett olyan kvalitatív módszerek is alkalmazásra kerültek, mint esettanulmányok elemzése vagy jogesetek feldolgozása. E módszerek célja a szabályozás gyakorlati hatékonyságának és társadalmi kontextusának értékelése. Az esettanulmányok egyes autonóm közösségek nyelvhasználati gyakorlatára, az oktatás, a közigazgatás és az igazságszolgáltatás területén megjelenő intézményi megoldásokra fókuszálnak. Az esettanulmányok lehetővé teszik a jogi szabályozás és az intézményi gyakorlat közötti eltérések azonosítását, valamint azok strukturális, politikai és társadalmi összefüggéseinek értelmezését. Az esettanulmányok közül jó példa a katalán nyelv oktatásban való használatának elemzése és a 25%-os spanyol nyelvű oktatásra vonatkozó bírósági döntés végrehajtásának kérdése, amelyen keresztül feltárható a formális jogkövetés és a tényleges végrehajtás közötti feszültség. A dolgozatban bírósági ítéletek is bemutatásra, illetve elemzésre kerülnek. Az értekezés részletesen tárgyalja

például az asztúriai nyelv törvényhozó közgyűlésben való használatáról született ítéletet, valamint az aragóniai nyelvhasználatot szabályozó 2013-as törvény elleni fellebbezés tanulságait. A Valenciái Közösség esetében is számos példa kerül bemutatásra, különös tekintettel az oktatási nyelvválasztás szabadságát korlátozó vagy megerősítő határozatokra, valamint a nyelv megnevezése körüli terminológiai vitákra (pl. STC 75/1997).

Az elemzés a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának III. részében meghatározott vizsgálati szempontokra támaszkodik, különös tekintettel az oktatás (8. cikk), a közigazgatás (10. cikk) és az igazságszolgáltatás (9. cikk) területeire. A Charta e fejezete további szakpolitikai dimenziókat is tartalmaz – így a média (11. cikk), a kulturális tevékenységek és intézmények (12. cikk), a gazdasági és társadalmi élet (13. cikk), valamint a határokon átnyúló együttműködések (14. cikk) kérdéskörét –, azonban ezek részletes feldolgozása nem fért bele a kutatás terjedelmi kereteibe. A dolgozat ezért tudatos módszertani döntés eredményeként a politikailag és intézményileg leginkább strukturált területekre koncentrál: az oktatásra, a közigazgatásra és az igazságszolgáltatásra. A kutatás során választani kellett aközött, hogy több szakpolitikai dimenzió bevonásával szélesebb, de szükségszerűen felületesebb áttekintés készüljön, vagy kevesebb terület mélyebb, részletesebb elemzésére kerüljön sor. A választás az utóbbi megközelítésre esett. A döntést erősíti, hogy a kimaradó területek, különösen a média vizsgálata olyan terjedelmet igényelne, amely meghaladná a jelen értekezés formai és tartalmi kereteit. Másrészt, a médiakörnyezet az utóbbi években jelentős átalakuláson ment keresztül: a közösségi média és az online tartalomfogyasztás dominánssá válása háttérbe szorította a hagyományos médiumokat, különösen a nyomtatott sajtót, valamint a lineáris televíziós és rádiós műsorszolgáltatást. Ez utóbbiak – noha továbbra is hangsúlyosan szerepelnek az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának értékelő jelentéseiben – már nem tükrözik teljes mértékben a nyelvhasználat jelenlegi valóságát. A nyomtatott és hagyományos elektronikus média vizsgálata így nemcsak részben anakronisztikus megközelítést eredményezne, hanem olyan komplex és dinamikusan változó területet nyitna meg, amely akár egy önálló doktori kutatás tárgyát is képezhetné. E szempontokra való tekintettel a disszertáció a médiában való nyelvhasználat elemzését tudatosan elhatárolja és a nyelvhasználat más területeire helyezi a hangsúlyt.

Noha a szociális és kulturális dimenziók nem képezik a vizsgálat önálló fejezeteit, e területek jelentősége nem kerül teljesen háttérbe: közvetett módon megjelennek a VIII. fejezetben,

a nemzetközi dimenzió elemzésében. A fennmaradó elemzési térben kiemelt hangsúlyt kap Spanyolország külkapcsolatainak vizsgálata, a szomszédos államokkal fennálló viszonyrendszer, valamint az olyan nemzetközi ellenőrzési mechanizmusok működése, mint az Európa Tanács monitoring rendszere. A kulturális és identitáspolitikai tényezők különösen jól kirajzolódnak a nyelvek nemzetközi beágyazottságának vizsgálata során. Például a katalán nyelv Franciaországhoz, Andorrához vagy az Európai Unióhoz fűződő kapcsolatrendszere egyértelműen megmutatja, hogy a nyelvhasználat nem csupán jogi vagy intézményi kérdés, hanem tágabb kulturális és politikai jelentéssel is bír.

A nyelvek feldolgozásának vezérfonala a földrajzi–regionális logika, amely Spanyolország nyelvi térképét követve szervezi az elemzést. A dolgozat a nyelveket területi beágyazottságuk alapján mutatja be. Ez a földrajzi haladási rend nem váltja fel, hanem keretbe rendezi az elemzés többi szempontját: a hivatalos nyelvek esetében azonos elemzési dimenziók kerülnek vizsgálatra, így különösen az intézményi jelenlét, a nyelvpolitikai döntések, a jogi szabályozás és a társadalmi–politikai konfliktusok. A vezérfonal tehát térbeli jellegű, miközben az elemzés tartalmilag következetesen összehasonlítható marad. Az egyes területi blokkokban a hivatalos nyelvek esetében elemzésre kerül a nyelvek helyzete az oktatásban, a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban, külön figyelmet fordítva arra, hogy a nyelvi jogok miként érvényesülnek a mindennapi intézményi gyakorlatban. Katalónia és Baszkföld esetében a vizsgálat kiterjed a rendvédelmi szervek működésére is. Mindhárom területen esettanulmányokra, szabályozási és intézményi sajátosságokra épül az értékelés, területenként bemutatva az eltéréseket, kihívásokat és jó gyakorlatokat. A nem hivatalos nyelvek elemzése eltérő logikát követ: a vizsgálat igazodik a nyelvek sajátos társadalmi beágyazottságához és jogi környezetéhez.

Az értekezés összehasonlítás keretében vizsgálja Spanyolország és a szomszédos országok nyelvpolitikai gyakorlatát. Portugália és Franciaország például Spanyolországtól eltérő szemléletmódot képvisel a kisebbségi nyelvek kezelésében. Az összehasonlítás módszere Spanyolország belpolitikájában is megjelenik. A különböző autonóm területek szabad kezet kaptak számos terület felett, beleértve a nyelvi jogok szabályozását. A különböző autonóm területeken eltér a kisebbségi nyelvek használata az intézményekben: más és más a nyelvi gyakorlat az oktatás, a közigazgatás vagy az igazságszolgáltatás területén.

5. Az értekezés átfogó bemutatása

Az első fejezet a kutatás alapjait fekteti le. Tartalmazza a téma bemutatását, a kutatás indokait, célkitűzéseit, valamint a kutatási kérdéseket és az alkalmazott módszertani keretet. Ez a rész világít rá arra is, hogy a kutatás miként illeszkedik a nemzetközi és hazai tudományos diskurzusba.

A második fejezet a fogalmi megalapozást szolgálja. Itt kerül sor a legfontosabb terminusok (például nyelvpolitika, diglosszia, nyelvi jogok, autonómia, stb.) definíciójának ismertetésére, valamint azok elméleti kontextusba helyezésére. Ez a rész biztosítja a fogalmi tisztázást, amely elengedhetetlen a további elemzések értelmezhetőségéhez. Emellett felvázolja az értekezés elméleti keretét, amelynek középpontjában az a kérdés áll, hogy a nyelvi jogok emberi jogoknak tekinthetők-e, és ha igen, milyen feltételekkel. Bemutatásra kerülnek a nyelvi jogok kollektív vagy egyéni természetéről szóló elméleti viták, és ezek kapcsolata a kisebbségvédelem jogi és politikai aspektusaival. Külön alfejezet foglalkozik Will Kymlicka és Alan Patten elméleti megközelítéseivel, amelyek a bevándorlók nyelvi jogainak értelmezését, valamint a többnyelvű társadalmakban alkalmazható igazságossági szempontokat helyezik középpontba. A fejezet a kisebbségi nyelvek nemzetközi és európai szabályozását szintén tárgyalja, különösen az Európai Unió és az Európa Tanács dokumentumai alapján. Ezzel megteremti azt a nemzetközi jogi keretet, amelyhez a spanyol szabályozás viszonyítható.

A harmadik fejezet történeti és politikai háttérrel nyújt: áttekinti Spanyolország történelmi fejlődését, az 1978-as alkotmány megszületését és az autonómiák rendszerének kialakulását. A spanyol társadalom jelenlegi szerkezetébe is betekintést nyújt, illetve bemutatásra kerül a nyelvek feldolgozásának vezérfonala: a nyelvek vizsgálata földrajzi egységek mentén. A dolgozat ezt követően a politikai dimenziót tárgyalja, bemutatva Spanyolország decentralizált államszerkezetét és az autonóm közösségek nyelvpolitikában betöltött szerepét. A politikai alfejezet kiemelten foglalkozik azokkal a régiókkal, ahol a nyelvi kérdés erőteljes politikai jelentőséggel bír és elemzi, hogy a nyelv miként válik a politikai identitásképzés és érdekérvényesítés eszközévé. A fejezet nevesíti a hivatalos és nem hivatalos kisebbségi nyelveket, bemutatja a kisebbségi nyelvhasználat intézményi kereteit. A fejezetben táblázat szemlélteti a kisebbségi nyelvek beszélőinek számát Spanyolország autonóm közösségeiben. A kisebbségi nyelvhasználat a rendvédelmi szervek gyakorlatán keresztül is vizsgálatra kerül. A rendvédelem közigazgatástól való elkülönítése azért indokolt, mert nemzetközi összehasonlításban ritka, hogy nyelvi kisebbségekhez kötődő területek

saját rendőri szervezettel rendelkezzenek. Katalóniában és Baszkföldön azonban autonóm rendvédelmi testületek működnek, ami különösen érdekessé és indokoltá teszi a vizsgálatot.

A következő fejezetekben (IV-VII) Spanyolország kisebbségi nyelveinek vizsgálata következik, földrajzi logika mentén haladva. A IV. fejezet a nyugati nyelvi térséget vizsgálja, ezen belül a galíciai és portugál nyelvet. Az V. fejezetben az északi nyelvi térség kerül górcső alá: az asztúriai, baszk, aragón és aráni nyelvek. A VI. fejezet a katalán és valenciai nyelvet magába foglaló keleti nyelvi térségről szól. A VII. fejezet a spanyolországi romák által beszélt káló, valamint a Ceutában és Melillában elterjedt arab és berber nyelvek vizsgálatára vállalkozik. Ez az egység a nem területi és tengerentúli nyelvek címet kapta.

A nyolcadik fejezet Spanyolország külkapcsolatait elemzi a kisebbségi nyelvhasználat kontextusában. Négy szomszédos állam – Portugália, Andorra, Franciaország és Marokkó – példáján keresztül vizsgálja, hogyan jelenik meg a nyelvpolitika a nemzetközi kapcsolatokban, és milyen szerepet játszhat az államközi együttműködések elősegítésében vagy éppen a feszültségek kialakulásában.

Végül a kilencedik, záró fejezet összegzi a kutatás új tudományos eredményeit és gyakorlati alkalmazhatóságát. Itt kerül sor a kutatási kérdések megválaszolására, a válaszok összegzésére, valamint annak értékelésére, hogy a nyelvpolitikai gyakorlat és a jogi szabályozás milyen hatást gyakorol a társadalmi kohézióra, az állami működésre és a nemzetközi megítélésre.

6. Következtetések

6.1. A nyelvpolitika és a nyelvi jogok miként befolyásolják a társadalmi változásokat Spanyolországban?

A nyelvpolitika és a nyelvi jogok társadalmi változásokra gyakorolt hatása a disszertáció egyik központi vizsgálati területe. A nyelvpolitika egyértelműen formálja a társadalmi kohéziót, identitástudatot és regionális politikai viszonyokat. Az oktatásban és közigazgatásban alkalmazott nyelvhasználat befolyásolja a nyelvi presztízst és a közösségek társadalmi részvételét. Azokon a területeken, ahol a kisebbségi nyelvek intézményi támogatást kapnak, erősebb az identitásalapú közösségi aktivitás és a társadalmi részvétel, míg a nyelvi jogok hiánya marginalizációhoz vezet. A nyelvpolitika társadalmi struktúrákat és hatalmi viszonyokat rendez újra Spanyolország autonóm közösségeiben. Az értekezés empirikus fejezetei alapján megállapítható, hogy az

oktatásban és a közigazgatásban alkalmazott nyelvhasználat jelentős hatást gyakorol a kisebbségi nyelvi közösségek társadalmi részvételére. Ez a hatás különösen jól nyomon követhető a bemutatott intézményi gyakorlatokon keresztül. Azokon a területeken, ahol a kisebbségi nyelvek az oktatás és a közigazgatás szerves részét képezik – mint például Katalóniában, Baszkföldön vagy Galiciában – a nyelvi közösségek aktívabban jelennek meg a közéletben, intézményes szerepvállalásuk biztosított, és a nyelv presztízse is magasabb. Ez különösen igaz Katalóniára, ahol a katalán nyelv merítési modellben történő oktatása a kétnyelvűség támogatásán túl a regionális identitás megerősítésének eszközévé vált, annak ellenére, hogy a modell társadalmi vitákat váltott ki.

Ugyanez a dinamika figyelhető meg a közigazgatásban is: ott, ahol a kisebbségi nyelv társhivatalos, és ténylegesen használható a közigazgatási eljárásokban, a közösségek számára valós lehetőség nyílik arra, hogy saját nyelvükön intézzék ügyeiket, ami erősíti az állampolgári részvételt és a bizalmat az intézmények iránt. Ezzel szemben azokban a régiókban, ahol a kisebbségi nyelv nem rendelkezik ilyen státusszal, vagy használatát csak szűk körben ismerik el – például Asztúriában vagy Navarrában – a nyelv láthatósága az intézményi térben korlátozott marad.

A nyelv és a társadalmi részvétel közötti kapcsolatot tovább erősítik az értekezésben szereplő politikai példák is. A katalán nyelv védelme például nemcsak kulturális, hanem politikai legitimációs eszközként is szolgál a függetlenségi diskurzusban. Hasonlóképpen, Valenciában a nyelv körüli identitáspolitikai viták, például a fusterianizmus és a blaverizmus konfliktusa, meghatározzák a régió politikai törésvonalait, amelyek a nyelvhasználat körül szerveződnek.

A hivatalos státusszal nem rendelkező nyelvek elemzése is megerősíti ezt az összefüggést. Az asztúriai vagy a káló nyelv esetében az intézményi háttér gyengesége és a hivatalos elismerés hiánya korlátozza e közösségek társadalmi és politikai láthatóságát. Ez a fajta intézményi kizorítottság hosszú távon gyengíti az érintett közösségek társadalmi beágyazottságát, és hozzájárul ahhoz, hogy nyelvük és kultúrájuk a perifériára szoruljon.

Mindezek alapján az értekezés világosan alátámasztja, hogy a nyelvpolitika nemcsak a nyelvi jogok érvényesülését, hanem a közösségek társadalmi integrációját és részvételét is alapvetően befolyásolja.

6.2. Mennyiben felel meg a spanyol kisebbségi nyelvi szabályozás a nemzetközi normáknak és egyezményeknek?

A Charta felé tett vállalások nem teljesülnek maradéktalanul, még a hivatalos kisebbségi nyelvek esetében sem. A vállalások teljesülése nyelvenként és intézményenként változik, nem tekinthető teljeskörűnek. A legnagyobb hiányosságok az igazságszolgáltatás területén mutatkoznak.

Az oktatás területén a regionális nyelvek helyzete vegyes képet mutat. Baszkföldön, Galiciában és Katalóniában teljesülnek a nyelvi jogok, vagyis az oktatási rendszer ténylegesen biztosítja a kisebbségi nyelv használatát. Más területeken – mint Valencia, a Baleár-szigetek vagy Navarra – csak részben valósul meg ez a cél, jellemzően a tanárképzés hiányosságai vagy az oktatási intézmények közötti területi eltérések miatt. Az Arán-völgy esetében az aráni nyelv oktatása intézményesen jelen van, de a kis létszámú beszélő és az elégtelen támogatás miatt gyengébb a megvalósulás. Az oktatás területén mutatkozik meg leginkább, hogy a nyelv megőrzése és a tényleges nyelvhasználat jövője nagyrészt az állam és a régiók elkötelezettségén múlik. Pozitív példa a baszk modell, ahol intézményesített és hosszú távú nyelvpolitika működik.

A spanyol modell jól példázza, hogy a nyelvi jogok érvényesülése nem pusztán a jogszabályi keretektől, sokkal inkább a politikai akarat és az intézményi gyakorlat következetességétől függ. Katalónia és Baszkföld példája mutatja, hogy a regionális nyelvek erőteljes támogatása hosszú távon képes megteremteni a kétnyelvűség reális feltételeit, míg Galicia esete azt bizonyítja, hogy a formális elismerés önmagában kevés.

A közigazgatás területén Spanyolországban a kisebbségi nyelvek jogi elismerése és a tényleges nyelvhasználat között eltérések figyelhetők meg. A kisebbségi nyelvek használata a közigazgatásban területileg és intézményenként erősen eltérő, és az állampolgárok nyelvi jogai gyakran csak formálisan léteznek, a gyakorlatban korlátozottan vagy egyáltalán nem érvényesülnek. A helyzet érdemi javítása átfogó, rendszerszintű reformokat, szigorúbb ellenőrzést, célzott nyelvpolitikai intézkedéseket és politikai elkötelezettséget igényel.

Ami az igazságszolgáltatást illeti, a spanyol jogi keret – az alkotmány, az autonómiastátutumok és a nemzetközi kötelezettségek, például a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának ratifikálásakor tett vállalások – elvileg lehetővé teszi a kisebbségi nyelvek használatát a bírósági eljárásokban, a gyakorlatban a nyelvhasználat korlátokba ütközik.

Bár Spanyolország több hivatalos kisebbségi nyelv esetében tett jelentős lépéseket az oktatás és közigazgatás területén, az igazságszolgáltatás következetesen alulteljesít: egyik régióban sem biztosított a kisebbségi nyelvű jogérvényesítés. A nyelvi jogok gyakorlati érvényesülése tehát intézményenként és régióként eltérő, a Charta vállalásainak teljesülése inkább részleges és szelektív, mintsem teljes körű. A probléma strukturális: a jogszabályi kötelezettségek ellenére nincs hatékony végrehajtási és szankciórendszer, a nyelvi jogsértéseknek ritkán van következménye, és az állami alkalmazottak nyelvi képzése sem egységesen biztosított. Emellett a politikai akarat is gyakran hiányzik a központi kormányzat részéről a kisebbségi nyelvek gyakorlati érvényesítéséhez.

6.3. Hogyan hat a kisebbségi nyelvi jogok szabályozása Spanyolország nemzetközi kapcsolataira?

Az értekezés harmadik aspektusa Spanyolország külkapcsolataira terjed ki. A kisebbségi nyelvi jogok közvetett módon, de érzékelhetően befolyásolják Spanyolország nemzetközi kapcsolatait. Az andorrai és portugál relációban a közös katalán nyelv megerősíti a kulturális együttműködést és politikai stabilitást. Franciaországgal a nyelvi kérdések nem képeznek nyílt diplomáciai konfliktust, de hozzájárulnak a határon túli katalán és baszk közösségek marginalizációjához. Marokkóval kapcsolatban pedig a nyelvi dimenzió implicit módon része a posztkoloniális és területi vitáknak, még ha nem is nyíltan tematizált.

Spanyolország szomszédos országokkal való kapcsolata szemlélteti, hogy a kisebbségi nyelvek kérdése miként jelenik meg eltérő politikai és jogi környezetben. Míg bizonyos államközi viszonyokban a közös nyelvi örökség integrációs tényezőként működik, addig más esetekben a nyelvi és kulturális különbségek potenciális feszültségforrásként jelennek meg, különösen ott, ahol ezek történelmi vagy területi vitákkal kapcsolódnak össze.

7. Új tudományos megállapítások

A Spanyolországban beszélt nem hivatalos nyelvek helyzete rávilágít arra, hogy a nyelvi sokszínűség intézményi védelme rendkívül szelektív és aszimmetrikus. Míg a hivatalosan elismert kisebbségi nyelvek esetében léteznek bizonyos fokú intézményi garanciák, a nem hivatalos nyelvek esetében ezek többnyire hiányoznak vagy csak formálisan léteznek.

Az aragón és asztúriai nyelvek esetében a legnagyobb akadályt a hivatalos státusz hiánya és az ebből fakadó bizonytalanság jelenti, még akkor is, ha helyi szinten történtek előrelépések. A katalán nyelv, valamint Ceuta és Melilla nyelvi kisebbségeinek helyzete pedig rávilágít arra, hogy a spanyol nyelvpolitika elsősorban a „klasszikus” történelmi kisebbségeket ismeri el, míg a területileg vagy kulturálisan marginalizált közösségek nyelvi jogait nem kezeli koherens módon. A Szakértői Bizottság ismétlődő ajánlásai – a hivatalos elismerés, az oktatási és közigazgatási jelenlét erősítése, valamint a célzott finanszírozás szükségessége – egyértelművé teszik, hogy a spanyol államnak jelentős tartozása van a nem hivatalos nyelveket beszélő közösségekkel szemben. A nyelvi jogok tényleges érvényesülése nem csupán kulturális, hanem szociális és politikai kérdés is.

A jövőbeni nyelvpolitikai reformok csak akkor lehetnek hatékonyak, ha azok a helyi közösségek aktív bevonásával, átfogó stratégiai tervezés alapján, és nem csupán szimbolikus gesztusok formájában valósulnak meg. A nem hivatalos nyelvek elismerése és támogatása nem gyengíti az állam egységét – éppen ellenkezőleg: a társadalmi kohézió és a nyelvi jogegyenlőség felé mutat.

Az értekezés szisztematikusan elemzi, hogy a kisebbségi nyelvek milyen szinten és milyen mértékben vannak jelen a különböző intézményi alrendszerekben. Ez a rész több szinten is hiánypótló. Léteznek ugyan egyes nyelvekre vagy régiókra koncentráló esettanulmányok, illetve összefoglaló jellegű nyelvpolitikai cikkek Spanyolországról, viszont nem áll rendelkezésre olyan magyar vagy nemzetközi nyelvpolitikai szakirodalom, amely részleteiben elemezné a spanyol kisebbségi nyelvek intézményi alrendszerek szerinti érvényesülését. A rendvédelmi szervek és a nyelvi jogok érvényesülésének összekapcsolása szintén újdonság, hiszen a rendvédelem, mint intézményi nyelvhasználati tér, gyakran kívül marad a vizsgálatok fókuszán, különösen a rendőrségi struktúrákon belül.

Az értekezés újszerűsége abban is megmutatkozik, hogy elsőként nyújt magyar nyelvű, átfogó elemzést a Spanyolország területén beszélt, de jogilag nem társhivatalos nyelvek helyzetéről. Az elméleti és gyakorlati szintek közötti eltérések szisztematikus vizsgálata ritkán jelenik meg a szakirodalomban, különösen oly módon, amelyet empirikus adatok – például ítélkezési gyakorlat, panaszmechanizmusok vagy nemzetközi jelentések – is alátámasztanak.

A nyelvi jogok nemzetközi dimenzióinak vizsgálata külpolitikai aspektusból ugyancsak újszerű megközelítést jelent. Az elemzés bemutatja, hogy a közös nyelvi örökség – például

Andorra vagy Portugália esetében – a kétoldalú kapcsolatok erősítését segíti, míg más esetekben a nyelvi és kulturális különbségek politikai feszültségek forrásai lehetnek, különösen, ha ezek területi vitákkal vagy posztkoloniális diskurzusokkal is összekapcsolódnak. A katalán válság idején a nyelvi kérdés nemzetközi figyelmet kapott, és részben Spanyolország jogállamisági megítélését is befolyásolta. A nyelvpolitika tehát közvetett módon, de stratégiai fontosságú tényezővé vált a külpolitikai térben is.

A nyelvi jogok érvényesülésének intézményi szintű vizsgálata nemcsak a spanyol eset elemzésére alkalmas, hanem más többnyelvű államok kutatásában is alkalmazható. A módszertan, amely nyelvenként és intézményenként vizsgálja a nyelvi jogok gyakorlati érvényesülését lehetővé teszi, hogy országok között, illetve egy ország régiói között is összehasonlíthatóvá váljanak a nyelvhasználati gyakorlatok. Ez a megközelítés új kutatási irányokat nyithat a nemzetközi kisebbségkutatásban.

A spanyol modell részletes vizsgálata emellett összehasonlító perspektívát kínál a magyar kisebbségi jog és nyelvhasználat elemzéséhez is. A kisebbségi nyelvi oktatás, a közigazgatási nyelvhasználat, valamint az igazságszolgáltatás területén levonható tanulságok hozzájárulhatnak a magyarországi és a határon túli magyar közösségek helyzetének értékeléséhez. A módszertan alkalmazása lehetőséget ad arra, hogy áttekintsük, miként érvényesül a magyar nyelv az oktatásban, a közigazgatásban vagy az igazságszolgáltatásban különböző országokban, és ezáltal összehasonlíthatóvá váljon például Románia, Szlovákia vagy Szerbia gyakorlata.

Ugyanakkor az adaptációnak bizonyos korlátai vannak. A magyar közösségek eltérő jogrendszerekben élnek, miközben a spanyol modell alapvetően autonómiaalapú intézményi keretekre épül. A módszer alkalmazása emiatt csak a regionális sajátosságok figyelembevételével és bizonyos módosításokkal történhet.

8. Alkalmazási lehetőségek

Az értekezés hozzájárul a spanyol kisebbségi nyelvpolitika árnyaltabb megértéséhez, eredményei elméleti és gyakorlati területeken is alkalmazhatók. Elméleti szinten az értekezés új szempontokat kínál a nyelvi jogok, a társadalmi részvétel és az intézményi integráció kapcsolatának vizsgálatához. Amennyiben a nyelvet a közösségi láthatóság és részvétel eszközeként értelmezzük, a nyelvi jogok túlmutatnak a pusztán kommunikációs vagy kulturális funkcion és társadalmi, kollektív jogokként jelennek meg.

Gyakorlati szempontból a dolgozat hozzájárulhat a spanyol nyelvpolitikai és kisebbségi nyelvi szabályozás továbbfejlesztéséhez, különösen azon intézményi területeken, ahol a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája alapján tett vállalások csak részben teljesülnek. A vizsgálat konkrét hiányosságokat tár fel, így a nyelvpolitikai döntéshozók számára hasznos eszközt nyújthat az autonóm közösségek nyelvhasználatának újr szabályozásához, valamint célzott reformok kidolgozásához. Nemzetközi szinten a kutatás hozzájárulhat a különböző emberi jogi monitoringmechanizmusok munkájához: az egyes nyelvek helyzetéről készült részletes elemzések alátámasztják a hivatalos jelentések megállapításait, így kiegészítő háttéranyagul szolgálhatnak.

A dolgozat eredményei tudatosíthatják a döntéshozókban, hogy a nyelvi jogok érvényesüléséhez nem elegendő az alkotmányos és törvényi keretek biztosítása: szükség van a végrehajtás rendszeres monitoringjára, a hiányzó intézményi feltételek kiépítésére, valamint a nyelvi jogsértések hatékony szankcionálására. Az eredmények támpontot adhatnak a regionális nyelvpolitikák összehangolásához: a baszk modell (kötelező nyelvi profilok, hosszú távú nyelvi tervezés) és a katalán modell (nyelvi merítés) összehasonlító elemzése segíthet a többi autonóm közösségnek abban, hogy tudatosabban válasszák meg nyelvpolitikai eszközeiket. A dokumentált esetek és nemzetközi jelentések alapján a spanyol kormányzat **felülvizsgálhatja** a Nemzeti Rendőrség és a Civil Gárda felvételi és képzési rendszerét, valamint egységes nyelvhasználati protokollt alakíthat ki. Az Európa Tanács Nyelvi Chartájának monitoring rendszere számára szintén rávilágíthat a hiányosságokra, például arra, hogy a bevándorló közösségek nyelvei nem tartoznak a Charta védelme alá, ezért az ajánlásoknál érdemes visszafogottabban kezelni a bevándorló nyelvek támogatását.

Végezetül az értekezés által alkalmazott módszertan, amely a kisebbségi nyelvek helyzetét nyelvenként és intézményenként vizsgálja, adaptálható más többnyelvű országok összehasonlító elemzéséhez is. Ez a megközelítés rendszerszintű rálátást kínál arra, miként érvényesülnek a nyelvi jogok a gyakorlatban, és ezzel új irányokat nyithat a nemzetközi kisebbségkutatás számára.

9. Az értekezés témájában született publikációk listája

1. Kovács Írisz (2022): Oktatáspolitikai Katalóniában: a nyelvi merítés modellje. In: Mező Ferenc (szerk.): Tanulás és társadalom. Miskolc: Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Akadémiai Bizottsága Pszichológiai Szakbizottsága, 145–159.

2. Kovács Írisz (2022): Catalan language rights from the perspective of education policy. In: Fehér Viktor; Kalmár Laura; Raffai Judit (szerk.): 16. Nemzetközi tudományos konferencia: Paradigmaváltás az oktatásban és a tudományban – Tanulmánygyűjtemény. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, 85–92.
3. Kovács Írisz (2022): Oktatási modellek Spanyolország területén. *Lélektan és Hadviselés*, 4(2), 39–49.
4. Kovács Írisz (2023): Katalán nyelvi jogok, különös tekintettel az oktatáspolitikára. In: Bálint Béla; Vass Viktória; Vass Zóra (szerk.): Móra Akadémia Szakkollégiumi tanulmánykötet: A Móra Ferenc Szakkollégium évkönyve. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Móra Ferenc Szakkollégium, 105–119.
5. Kovács Írisz (2023): Orosz információs háború a katalán függetlenségi törekvések tükrében. In: Bándi Gyula; Pogácsás Anett (szerk.): *Law in Times of Crisis – Jog válság idején: Selected doctoral studies – Válogatott doktorandusz tanulmányok*. Budapest: Pázmány Press, 459–474.
6. Kovács Írisz (2024): The Situation of the Portuguese Minority Language in Spain. *Oxipo: Interdiszciplináris E-folyóirat*, 6(4), 25–44.
7. Kovács Írisz (2025): Dilemmas over the Official Status of Asturian Language. *Pázmány Law Review*, 12(1), 239–253.
8. Kovács Írisz (2025): Kisebbségi nyelvvédelem a spanyol rendvédelmi szervek berkein belül, különös tekintettel Katalóniára. *Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs*, 73(2), 273–287.
9. Kovács Írisz (2025): Minority language protection within the Spanish police with special reference to Catalonia. *Belügyi Szemle / Academic Journal of Internal Affairs*, 73(2), 441–454.
10. Kovács Írisz (2025): The maze of language policy: A study of minority languages in Aragón. *Lélektan és Hadviselés*, 7(1), 9–19.